

sonái benyomása alatt írta meg. Vagy hatás, ha Lenau Goethe Faustját olvasva szintén új Faustot ír, anélkül, hogy egy sort átvenne belőle. De nálunk sokszor szólnak hatásról, ahol átvétel van és plagiumról (mint pl. Alexander Bernát plagiummal gyanúsítja, Perényi szerint, Csiky, hogy Buborékokját Szigeti Rang És Módjából — csente), ahol csak átvételről lehet szó. A plagium, mint már Vörösmarty megmondta (lásd a Peleskei Nótárius bírálatát), merő lopás, minden hozzátétel, átalakítás nélkül. Abban teljesen igaza van Perényinek, midőn apróra kimutatja, hogy fordítva Csiky vette át Szigetitől a Rang És Módból a Buborékok fő motívumait. Ezt konstatálni tanulmányom írásakor az én kötelességem is lett volna, ha Csiky minden darabjával egyenlően foglalkoztam volna. De őszintén szólván, mivel valamikor játsztam a Buborékokban, színészi szokás szerint (mint akkoriban Szigetiről is megírtam), semmit sem tudtam a szerepemen kívüliekről, mivel a darab semmiképp sem érdekelt. Abban is igaza van Perényinek, hogy Szigeti egy makulányit sem vett át a Czifra Nyomorúságból. Nem is mondtam ezt egy szóval sem! Én csak hatásról szoltam s ezt most is állítom. Mivel azonban minden hatás (kivéven a Lenau-féle szemmelláthatóakat) konstatálása hypothesis, óvatosan hozzá í tettem, hogy: «ha nem családunk feltevésünkben». Hogy Szigeti a tisztviselői nyomort egészen a rémességig menő elmélydéssel adja s a sikkasztás, öngyilkosság végletéig is elmegy, miről Csikynél, kinél az egész cselekvény a válás elleni tendenciává változik át, szó sincs: ez Perényinek előadásából is, midőn elmondja a Rang És Mód meséjét, kiténik.

RAKODCZAY PÁL.

A szerkesztőhöz beküldött könyvek.

Petrován Oszkár: Arany János kisebb epikai töredékei. Szakolca. 1916. 38 l.

Petrován Oszkár értekezésében Arany János kisebb epikai töredékeit tárgyalja két csoportba osztva. Az elsőben A. Furkó Tamás, A falu bolondja, A magyar tánc, Stanzák Mátyás dalünnepe eposzi kísérletéből, A betyár, A Hunyadiak (balladakör a Kapisztrán töredékkel) címűekkel; melyeket a költő az Elegyes darabok c. gyűjteményében (1867) adott ki; a másodikban a költő hagyatékában maradt töredékekkel (Az utolsó magyar, Édua, Öldöklő angyal, Csanád, Szondi, A két apród) foglalkozik.

Valamennyi töredék az 1850—58 közt lefolyt esztendőkből való; a leveretés szomorú idejében nem írt Arany hosszabb költői művet. Szerző szorgalmasan kutatja, mely okok miatt maradt a költő egyik-másik műve befejezetlen. Nagyonbrészt a költő szavaiból magyarázza az okokat. A szomorú idők, a költő honfibuja, anyagi gondjai, gyötrő betegsége, a nagykőrösi évek, továbbá Arany folytonos tépelődése, vajjon sikerül-e műve, az okok, amelyek miatt a nevezett töredékek félbemaradtak.

A Furkó Tamás-t (1850) Petrován a Nagyidai cigányok első feldolgozásának, vagy a feldolgozás első kísérletének tekinti, amit már Dittrich V.

is valószínűnek tartott.⁴ Érdekes megfigyelése, amellyel rámutat, hogy a Furkó Tamás előadásának egyik-másik fordulata Garay Obsitosára emlékeztet.

A falu bolondja (1850 elejéről vagy 1849 végéről) a Bolond Istók első feldolgozása, vagy ennek a kísérlete. A magyar tánc (1851) egy mesterialien sikerült részlet a befejezetlenül hagyott Öldöklő angyalból. Petrovni szerint lelkességével Csokonainak a magyar táncot dicsőítő soraira (Dorottya II.) emlékeztet. Mátyás dalünnepéről (1855) Riedl (101 l.) alapján állítja, hogy Aranyt a fényes menetnek költői leírására ugyanolyan benső rugók izgatták, mint egykor Csokonait. (Carneval hercegnek Kaposba való bevonulása.) A betyár (1850) szép románckörnek indult.⁵ Eldöntetlen a kérdés ma is, mért nem fejezte be Arany. Talán azért nem tartotta Arany kiadhatónak, mert a magyart nagyon is élesen szembe állította volna a magyarral? A Hunyadiak ballada köréből csak 4 darab és az előhang készült el. A Mátyás anyja eszméjét Bonfinius kelthette Aranyban, erre már Négyesy is rámutatott.

A dolgozat második fele érdekesebb, itt több új mondanivalója is van. Az utolsó magyar (1858) a legbecsesebb töredék. Petrován megérzi Az utolsó magyar és a Buda halála közt levő belső, lélektani kapcsolatot, kutatja a töredékbenmaradás igaz okát és meglátja benne Aranyt Byron követését haladottabb fokon. Arany forrásai gyanánt a Dubnici krónikát, Kükkillei János krónikáját, Szalay László, Feszler és Horváth műveit említi. A töredékben szereplő zarándok szerinte valószínűleg Julián lesz.

Az Édna idejét 1850 és 1858 közé helyezi. Abbanmaradásának okát nem sikerült megállapítania; forrásának Szalay László történeti művét tartja. Az Öldöklő angyal keletkezési idejét pontosan 1851-re teszi. Meséjének nincs történeti alapja s így hihető, hogy az «epikai hitel» hiánya miatt maradt befejezetlenül. A Csanád tárgyát Arany részint Anonymusból, részint a Gallért legendáiból meríttette. Félbenmaradásának okát nem tudja megállapítani. A Szondi és A két apród később címben és tartalomban a Szondi két apródjában olvadtak össze. Szondi fohásza Istenhez erősen emlékeztet Zrínyi imájára a feszülethez és a Szigeti veszedelem hatásának elvitázhatatlan jeleit viseli magán.

Petrován tanulmánya arra akar eszméltetni, «hogy a tárgyalt töredékek egyik felének-negyedének befejezetlennel kelle maradnia, miután Arany az eszmét és forrongó lelkének művészi formát kereső, költői alakban szükségképpen megnyilatkozni akaró részét egy újabb keletű költeményben sikerülten napfényre hozta, miután tehát az eszme megtalálta a keresett és alkalmas formát. A töredékeket eszerint csak próbálkozásoknak, vázlatoknak, kísérleteknek kell vennünk, amilyeneket minden művész műhelyében gyakran szép számmal találunk».

Petrován dolgozata lelkiismeretes tanulmányokon, az ide vonatkozó

⁴ A Nagyidai cigányok, Budapest, 1898. 15 l. V. ö. Kardoss Lajos Arany f. Bolond Istókjá. Debrecen, 1914. 47 l.

irodalom főbb műveinek fölhasználásával alapszik s így törekvése, ha nem ér is teljesen célhoz, mégis megérdemli a figyelmes elismerést.

PERÉNYI JÓZSEF.

Antalfy Gizella: Lessing a magyar színpadon. Budapest, 1916. 47 l. Pallas-nyomda.

Lessingnek a magyar színpadon előadott darabjai közül mindössze négy jöhet számításba. Ezekből Miss Sara Sampson csak egyszer adták Kolozsváron; a Bölcs Náthán a szigorú cenzura miatt csaknem egy évszázadon át nem került színre s így a szerző a régi magyar színpad szempontjából csak az 1790—96-ig adott Minna von Baruhelm és az 1804—54-ig színrekerült Emilia Galotti előadásairól számolhat be.

Az irodalmi és színpadi Lessing-kultusz egymást kölcsönösen befolyásolva, párhuzamosan halad, az előbbinek kiinduló pontja Kazinczy, az utóbbié 1792-ben a «Katonaszerencse» első előadása. Kazinczy Lessingben leginkább a drámaíró tetszél s fordításai elsősorban fiatal színésztünket óhajtja szolgálni. Levelezésének idetartozó adatai mind arról az alapos műgondról tesznek tanúságot, mellyel Lessing darabjait fordítja, csiszolatja, javíttatja. Nyomról-nyomra követhetjük munkájában még fogságában is, honnét féltő gonddal kéri öccsét, hogy nagyobb biztonság okáért Emilia Galottit háromszor másoltassa le. Mielőtt fordításait nyomdába küldi, Kis Jánost kéri meg, hogy nézze át őket baráti szemmel.

Legkigyalultabb fordítása, az «Emiliá»-é, kevésbé hű Minna von Barnhelm, mely értékéből bizonyos átalakítása és egyes jeleneteinek meg rövidítése által veszít. Gyöngébb Miss Sara Sampson. Mind a három fordításnak ma már csak irodalomtörténeti jelentősége van. Közülök annak idején csak az egy Emilia Galotti jelent meg, a másik kettőt később az Akadémia adta ki.

Kazinczy köre jól ismeri Lessinget, s kivált a Hamburgi Dramaturgiának akad sok olvasója. Sajnos, a szerző csak neveket említ, írónk és Lessing eszméinek benső kapcsolatára nem tér ki. Pedig lett volna alkalom rá, mert mint tudjuk, Bajza a fejledező magyar kritika elé egyenesen Lessinget tűzi ki követendő példaként. Fáy, budai direktorsága idején, hogy a színészeket szellemileg is támogassa, megküldi nekik a Hamburgi Dramaturgiát. (Bayer. Játékszín. I. 149.) Döbrentey Gábor szemei előtt is külföldi Színjátékai tervezeténél a Hamburgi Dramaturgia lebegett, hogy viszonyaink tekintetbe vételével a hazai tehetségeket úgy fejlessze, mint amaz a Schillerét.

Kazinczy fordításai csak későn jutván közönségünk és színészeink kezébe, az első Lessing-előadások szövegét többnyire maguk, a darabban szereplő színészek fordították. Így a «Katonaszerencsét» is az úttörők egyike, Ráth Pál fordította s adta ki 1792-ben. Közöves fordításánál érdekesebb előbeszéde, melyben a magyar nyelv és színészet fontosságáról vallott nézeteit fejti ki. A «Katonaszerencse», bár valószínűleg jó fogadtatásban részesült, aninai egy pénztári adatból kiviláglik, néhány előadás

után lekerül a főváros szinpadáról s csak Kolozsváron adják. Az ottani társulat könyvtárjegyzéke említi a «Katonaszerencsét» is, de nem tudni, hogy ez a Ráth-féle fordítás-e vagy Kotsi Patkó Jánosé.

Lessing másik darabját, Galotti Emiliát, Kotsi Patkó János fordítja s 1804-ben színre is hozza. Odoardot maga alakítja, miáltal az előadás színvonalát nagyban emeli. 1809—15-ig többször adják Pesten is Dérynével a főszerepben. Szórványosan színrekerült még Marosvásárhelyen, Debrecenben, Székesfehérvárt, Pécsen és Kassán, de ezekről az előadásokról nincs közelebbi adatunk. 1836 óta adják Pesten Kazinczy fordításában. Ettől kezdve már több lap kritikája kíséri figyelemmel az előadásokat, gyakran kiemelik a közönség közönyét, de nem hallgatják el azt sem, hogy a klasszikus előadásokban oly nélkülözhetetlen összhang hiányzik.

Bár a Bölcs Nánán eszméi a múlt század írói és színészi köreiben erősen hatnak, mégis egy századon át nem kerül színre. Többször is fordítják, de eredménytelenül; hol a cenzura törli a darab javát, hol a fordító hagyja el a legszebb részeket a cenzortól való félelmében. Először Miskolcon 1879-ben adják Zichy Antal verses fordításában, s meglehetősen sikert érnek el. Pesten csak 1888-ban kerül színre, s 1912-ig még vagy huszonötöszer. A kritika, bár szépségeit elismeri, nem tartja sem időszerűnek, sem színpadra valónak.

Hogy a Lessing-kultusz nálunk ilyen kisarányú, annak oka abban is rejlik, hogy Kazinczy fordításai, melyek hivatva lettek volna a klasszikusokkal nehezen küzdő színészeket sikerre segíteni s a mindvégig közönyös publikumot lelkesíteni, nem jelenhettek meg idejében. Mindemeltt a magyar Lessing-kultusz jelentős s időre nézve megelőzte a színpadon Schakespeare, Goethe és Schiller előadásait.

Antalfy Gizella dolgozatában — bár szűkkörű, de — érdekes tárgyat dolgoz fel; kár, hogy a rendelkezésére álló kiváló forrásműveket nem használta fel teljesen, s hogy oly sokat ismétel.

RIEGLERNÉ GERECZE MARGIT.

A M. T. Akadémia újabb kiadványai. Legelső tudományos intézetünk ügybuzgalmának és áldozatkészségének szép emlékei azok a tanulmányok eredeti és fordított művek, melyekkel nemes hagyományaihoz hiven évről-évre gazdagítja irodalmunkat. Az utóbbi idők gazdag terméséből a következőket van módunkban olvasóink figyelmébe ajánlani: 1. *Berzeviczy Albert: Trefort Ágoston emlékezete.* Születésének 100-ik évfordulója alkalmából tartott felolvasás. Arcképpel. Bp. 1917. 21 l. Ára 1 kor. Magyarország egykori kultuszminiszterének, ki egyben Akadémiánknak is elnöke volt, pályáját ismerteti ez az ünnepi megemlékezés, mely emelkedett felfogásával és a formai csínra való törekvésével tárgyához és szerzőjéhez egyaránt méltót nyújt. (Érdekes adata az emlékbeszédnek, hogy a szerzőnek alkalmá volt megismerkedni azzal a kézirati naplóval, melyet Trefort saját ifjúkori élményeiről hátrahagyott. A továbbiakból azt is megtudjuk, hogy egyhamar sajnos nincs kilátás e följegyzések megjelentésére.) — 2. *Lichtenberger Henrik: Wagner Richard.* Fordította Esty

Jánosné. Bp. 1916. 496 l. A mű főjelentősége, hogy magyar nyelven első kimerítő életrajza az egyetemős zenetörténet e kiváló alakjának. Míg — az előszó szerint — a németeknél egy Wagner-bibliografus 1883-ig tízezer-száznyolcvanegy munkát jegyez fel a híres zeneköltőről. A kötet második felét: *Haraszti Emil: Wagner Richard és Magyarország* c. munkája tölti ki. E rész egyes utalásai irodalmunk történetével is mutatnak kapcsolatot, mert nagyjaink közül egyik-másik, mint Arany, Gyulai, Jókai stb. szintén állást foglalt a Wagner művészete körül támadt vitában. Csiky Gergely mint a Walkür fordítója kerül itt szóba, Reviczky Gyula pedig mint egy Wagner Richard halálára írt vers szerzője. (A könyv közli Wagnernek gr. Széchenyi Imre egykori berlini nagykövet nejléhez írt német versét is.) — 3. *Homan Bálint: Magyar pénztörténet 1000—1325.* Bp. 1916. 712 l. Hogy ez a nagy terjedelmű, a tudományos kutatás összes rendelkezésre álló eszközeit felhasználó, a maga nemében szinte egyedülálló gazdaságtörténeti munka az általános történelmet illetőleg is mennyire fontos, az kitűnik bevezetésének abból a megállapításából, mely szerint «A pénztörténeti kutatás igazi jelentősége a történetírást illetőleg abban rejlik, hogy a vizsgálata körébe vont kornak történetét egészen új szempontból vizsgálhatja meg.» — *Kozma Andor: Baksay Sándor emlékezete.* Arcképpel. Bp. 1916. 13 l. Ára 70 fillér. Ez a néhai jeles szépprózairó és műfordító jelentőségét «a szeretet meghitt szavával» elemző-méltatás eredetileg a Budapesti Szemle 1916. évf. 6. számában is megjelent. Ismertetését l. folyóiratunk: 1916. évf. 392. l. — *Fournier Agoston: I. Napoleon életrajza.* A harmadik javított kiadást fordította Supka Géza. I. kötet. Átnézte Ujházy László Bp. 1916. 408 l. A munkának most megjelent első része a Napoleon születésétől Franciaországon való egyeduralmának megalapításáig történt eseményeket adja elő. — *Szinnyi József: Jalava Antal emlékezete.* Arcképpel. Bp. 1916. 16 l. Ára 60 fillér. E tanulmányszerű szép megemlékezés az 1846-tól—1909-ig élt jeles finn tudós életéről és munkásságáról nyújt tájékoztatást. Hogy milyen veszteséget jelentett ránk nézve nemzetünk e távoli barátjának halála, mutatja az a körülmény, hogy «Jalava volt az, aki a finnekben fölbresztette a magyar nép iránti érdeklődést». «Magyarország és népe» c. ránk vonatkozó munkáján kívül — mint ez emlékbeszédből kitűnik — több más művével is értékes jeleit adta szellemi életünk iránt való rokonszenvének (Egyebek közt már 1877-ben lefordította finre «A falu rosszát.») — *John Morley: Tanulmányok.* Fordította Tarnai János. Bp. 1916. VIII., 320. l. A kötet az újabb angol publicisztika egyik kiváló képviselőjének Carlyle-ről, Robespierre-ről, Maculayról, Joseph De Maistre-ről, továbbá Anglia terjeszkedéséről szóló értekezéseit foglalja magában.

V. M.

A Magyar Könyvtár új füzetei. Az időszerű érdeklődésre és a komoly irodalmi értékekre egyaránt tekintettel levő, alapos hozzáértéssel szerkesztett gyűjtemény révén újabban a következő művek közzétételével gyarapodott az elolvasásra érdemes magyar könyvek száma: *Radó Antal: Háborús strófák.* Budapest, 1916. 48 l. (M. K. 803. sz. Ára 36 f.) A nagy

idők-ihlette hűsz vers, melyek közül az Itália című — hat szonettből álló — sorozat, meg a Velence és Az árulók köre felírási darabok a költőnek az olasz álnokságon érzett felháborodását tolmácsolják. „A frontra” című költemény Herczeg Ferencnek van ajánlva: nevelt fia halála alkalmából, a „Rab költő” című pedig Gyóni Gézának szánt verses üdvözlét. — *Gyulai Pál válogatott költeményei*. Kiadta Császár Ernő. Budapest. 1916. 80 l. (M. K. 816—819. sz. Ára 72 f.) A néhai jeles kritikus költészetének jelentőségét jól szemléltető, de egyben a fejlődést is feltüntető, helyesen kiválasztott, negyvenyolc versből álló kis szemelvénygyűjtemény. A hozzászólott bevezetés a kiadó tárgyszeretetének és biztos jellemzőképességének egyformán bizonyosága. — *Deák Ferenc husvétii cikke és a kiegyezést védő beszéde*. A bevezetést Fayer Gyula írta. Budapest. 1916. 64 l. (M. K. 829. sz. Ára 36 f.) Mióta a haza bölcsének az 1861-iki országgyűlésen mondott két felirati beszéde e vállalatban megjelent, méltán vártuk, hogy a híres husvétii cikk is és a kiegyezést védő beszéd is hamarosan ily könnyen hozzáférhető alakban fog rendelkezésünkre állani. Annál bensőbb örömmel vesszük tudomásul, hogy ez most megtörtént, mert igazat adunk a tartalmas bevezetés írójának, hogy e füzet Magyarország újabbkori történetének két igen nevezetes kútforrását tartalmazza. — *Hangay Sándor, Kis Menyhért, Oláh Gábor: Háborús versek*. Budapest. 1917. 88. l. (M. K. 840—841. sz. Ára 72 f.) Szemelvények a három ismertnevű költő napjaink érzéseit visszhangzó költeményeiből. Az elsőtől tizenkilenc, a másodiktól tizenhárom, a harmadiktól pedig huszonhét vers van a füzetben. A szerb, orosz és olasz harctéren megfordult Hangay költeményeiben főkép a gyermekeit szerető apa érzései nyerne megtható kifejezést. Kiss Menyhért érzelmes megindulását a háború egyszerű, névtelen hőseinek sorsa, Oláh Gáborét pedig a nagy idők viharától nyugtalanított belső hevület fokozza egészen az ihletig. — *Ambrus Zoltán: Régi és új színművek*. Színházi bírálatok. Második sorozat. Budapest. 1917. 94. l. (M. K. 845—846. sz. Ára 72 f.) A jeles dramaturg 1910—1914 közti időből való színbírálatai a következő külföldi darabokról: Bataille: A szerelem gyermeke; A fáklýák. Bémère: Papillon, a kéfaragó. Bennet és Knoblauch: Mérföldkövek. Bourget: A barrikád. Shaw: Nem lehessen tudni, Cezár és Kleopatra; Pymalion; Androklesz és az oroszlán. Schönherr: A föld. Vernon és Owen: A mandarin. — *Beóthy Zsolt: Ferenc József királyunk és Erzsébet királynénk emlékezete*. Budapest. 1917. 46 l. (M. K. 847. sz. Ára 36 f.) A magyar prózai stílus mesterének a budapesti egyetem gyásznapján 1916 dec. 9, illetőleg 1898. okt. 10-én előadott, gondolatokban gazdag megemlékezései a nemzetünket ért két nagy veszteségről. Közülök az első eredetileg a Budapesti Szemle 1917. évf. januári füzetében jelent meg, folyóiratunkban is volt róla szó (l. Irodalomtörténet: 1917. évf. 343. l.) s így ezúttal nem szorul bővebb ismertetésre. Az Erzsébet királyné emlékezetének szentelt sorokból álljon itt mutatóba ez tudományszakunkra nézve is okulással járó szép rész: „Olvasta költőinket... Ha igaz az, hogy kedves könyveink jellemeznek leghűbben és legigazabban bennünket: úgy az a két magyar könyv, mely lelkét legerősebben meghatotta és legállan-

dóbban foglalkoztatta, a legélesebb s egyszersmind a legfényesebb vonást szolgáltatja lélekrajzához. Eötvös Karthausija és Jókai Kárpáthy Zoltánja ez a két könyv; amaz az emberi idealizmusnak, emez a nemzeti idealizmusnak legnemesebb szellemét sugározhatja s a szív, melyet ez a kettő együtt egész erkölcsi és művészi erejével meg tud hatni: csak igazán nemes és igazán magyar szív lehet.

VELEZDI MIHÁLY.

Eckhardt Sándor: Az aradi közművelődési palota francia könyvei. Arad. 1917. 25 lap. Réthy Lipót és Fia.

E kis tanulmány eredetileg felolvasásnak készült az aradi Kölcsey-Egyesület egyik matinéjára. Az aradi közművelődési palota nagyszámú francia könyvei közül kiindulva, az értekezés szerzője oly tájékokra vezet, melyek már közelről érdeklik a XVIII. századvégi magyar műveltség történetét. A könyvtár mintegy 5000 kötetre rugó francia könyvei túlnyomólag a XVIII. századi francia irodalmat képviselik, és pedig oly teljességgel, a mi párját ritkítja a hazai francia könyvtárak között. Képviselve van itt a XVIII. századi francia irodalom minden ága: görög-latin fordítások, az angломánia termékei, vers, színműirodalom, filozófia, történet, útleírás, de legszokatlanabb teljességgel a regény- és mese-irodalom. A könyvtár Atzél Péter tulajdonából került mai helyére. De mi volt azelőtti története? — ennek kiderítése már a szerző érdeme. Csak röviden közöljük eredményeit. A könyvtár egyszerű vétel útján jutott az Atzél-család birtokába 1807, vagy 1808-ban, s ott mintegy holt tőke lett, melyet alig is gyarapítottak. A könyvtár igazi eleven élete azelőtt folyt le. Gróf Csáky István, ki fiatal korában a bécsi Theresianumban tanult, s franciás műveltséget szívott magába, Homonnára hazatérvén, gróf Erdődy Juliánnát, a zólyomi főispán (János) teljesen elnémetesedett leányát vette feleségül 1764-ben. E nő az, aki a mai aradi könyvtár legnagyobb részét gyűjtötte, s olvasta. A francia felvilágosodottak módjára a vallással szemben kritikus volt; homonnai Szalonjában gúnyt űzött a dogmákból, s talán tőle származnak némely könyvben a papokra vonatkozó csípős megjegyzések aláhúzásai. Bizalmas házi barátja volt gr. Sztáray Mihály, kinek ebbeli szerepéről Kazinczy levelezésében is olvashatni egyetmást. Ez a Sztáray írta le gr. Csáky illyésfalvai kéjkakát és angol parkját, ezt a magyar Sans-souciit. Ezt még az Ausztriában látott angol parkok hatása alatt építette Csáky (1773—1775), s II. Frigyes ismert kastélyáról nevezte így el. Sztáray francia nyelvű leírása ma már nincs meg, de van egy magyar (1776), egy latin (1776) és egy német fordítása (1777). Erről a Sans-soucirol, mely a kor irodalmi, filozófiai divatját akarja megvalósítani s a mindennapi élet részévé tenni, tervrajzot s részletező leírást is kapunk a kis füzetben, az említett Sztáray-féle munka nyomán. A könyvtár azonban nem itt, hanem minden valószínűség szerint Homonnán volt, s a család anyagi zavarai folytán került eladásra. A könyvek kötéséről is, mely egykorú löcsei könyvkötő cég műve, nem egy értékes adatot közöl az értekezés. Bár tiszta filológus munka, s adathalmazzal dolgozik, mégis bizonyos eleven

életet éreztet. Kétségtelen, hogy ez a Sans-souci csak egy szigete a XVIII. századvégi hazai franciás műveltségnek, mely általános nem is volt, s irodalmunkban is kisebb jelentőségű a német hatásnál; viszont nem lehet tudni, vajon hasonló elmélyedő és buzgó utánajárás nem szaporítaná-e meg észrevehetően az ily szigetek számát.

FH.

Székely István: Szent János Apokalypsisa és a világtörténet. Budapest, 1917. 36 l. Kiadja a Szent István Akadémia. Stephaneum-nyomda.

A Szent István Akadémia Értesítőjén, ezen az előkelő tartalmú és tetszetős nyomású folyóiraton kívül a fenti füzettel megkezdődött a Szent István Akadémia Felolvasásainak kiadása is. Mind a négy osztály külön-külön évfolyamokban és füzetekben bocsátja közre az egyes ülésekben bemutatott értekezéseket. A hittudomány-bölcséleti osztály felolvasásainak 1. száma Székely István osztályelnök munkája.

Rapaics Raymund: Borbás Vince emlékezete. Különnyomat a Magyar Botanikai Lapok 1916. évf.-ből. Budapest, 1917. 38 l. Pallas-nyomda.

Föltűnő, mennyire nem törődnek nálunk egyes tudományágak irodalmának történetével. Ritka eset, ha akad itt-ott némi részletmunka, egyébiránt még az erre illetékes körökben is meglehetősen nagy a tájékozatlanság a régebbi magyar tudománytörténeti kérdések fejlődését illetőleg. Összefoglaló és áttekinthető munkákról meg épen nincs szó. Pedig kívánatos volna, hogy az ifjabb kutatók figyelme erre is kiterjedjen. Bizonyos, hogy az irodalomtörténetírók nem végezhetik el helyettük ezt a munkát, amelyhez elsősorban különleges szakképzettség, másodsorban a külföldi tudománytörténet pontos ismerete szükséges.

Dicsérhetjük tehát a szerzőt, hogy magára vállalta a magyar növénytan irodalom történetének egyik szakaszát s Borbás Vince működésével kapcsolatban bepillantást enged az 1870-es évek magyar botanikai mozgalmába. Állításainak igazságát a szakemberek vannak hivatva eldönteni, mi csak annyit mondhatunk, hogy füzetéből tanulhat a nem-szakember is. Mégis, úgy tetszik, mintha Borbás Vince alakját kissé túlságosan magasra helyezné.

Megbecsüljük a szerző munkáját s épen azért fogadjuk tőlünk szívesen a következő tanácsot. Ne törkedjék piperésen írni. Igen rossz hatást kelt, mikor komoly tudományos munkákban, ahol egyszerű mondatokat és rendkívül világos tanítást várunk, áradozó kifejezéseket, cifrázott henye mondásokat, föllengző fejtegetéseket kell olvasnunk azon ürügy alatt, hogy az illető szerző a művelt nagy közönséget is tekintetbe akarja venni és költői hatások elérésére törekszik. Minek a virágos beszéd, mire valók a frázisok? A magyarországi botanika történetéről például azt írja a szerző: „Az ötvenes években ennek is teljesen elapad az ere. Az az irány, amelynek a kezdetét két olyan máig is erős lánggal világító név, mint a gigászi Kitaibel Pál és a bájos Diószegi Sámuel jelenti, teljesen le hanyatlik és összeomlik.

PINTÉR JENŐ.

Révai Mór: A magyarság ügye a külföldön. Budapest, 1917. 224 l. Révai-kiadás.

A világháború eddigi tapasztalatait javunkra kell fordítanunk, a jelen tanulságai okulásul szolgálhatnak a jövőre. Elismerést érdemel a szerző, hogy a politikai berkekben annyira szokásos frázisok helyett tényleket nyújt és olyan jelenségekre hívja föl a figyelmet, amelyeket tanácsos lesz a legnagyobb mértékben figyelembe venni.

A szerző heves angolgyűlölő: mind az, amit ír, elfogulatlan gondolkodóra vall. Mi itt, ezen a helyen, csak a nemzeti kultúrára és irodalomra nézve tanulságos részleteiből idézünk néhány pontot.

Hogy politikusaink mennyire nem gondoskodtak a magyarság külföldi megismerésének ügyéről, csak mest látjuk egész világosságában és veszedelmességében. A politikai küzdelmek mellett elhanyagolták azt a nagy segítséget, melyet az irodalom és tudomány nyújthatott volna a magyar törekvések európai megbecsülésének. Így történt, hogy keveset tudnak rólunk még a szövetséges németek is, kikkel közösen ontottuk vérünket. Sőt egyenesen megdöbbentő, hegyan szítják egyes németországi írók és politikusok — nagynémet izgalomban — a magyarellenes hangulatot. A háború kellő közepén terjedelmes magyarbecsmérlő irodalom keletkezett Németországban s szinte hihetetlen, hogy ezt nálunk senki sem akarta észrevenni.

Nemcsak bekebelező célzatú politikai röpiratokról van szó, hanem tudományos folyóiratok komoly cikkeiről is. Az egyik folyóiratnak a magyar kérdést tárgyaló füzete olyan hangon ír a magyarokról, hogy ha nálunk valaki hasonló módon merne nyilatkozni az alldeutschokról, ki volna téve a legszigorúbb hatósági zaklatásnak, Beszél az egyik cikkirő a magyarországi uralkodó néptörzs örült magyarosító politikájáról s arról, hogy a magyaroknak kötelessége a német kultúra fenntartása és terjesztése, hiszen a háborúban a magyarságnak a hatalmas német néptől való függése nyilvánvaló lett. A másik főlhívja a németiség erejének latbavetését a magyar föld germanizálására:

«Azt valljuk, hogy egész rendszeresen kell szervezni a német kíváncsi orlást Ausztria-Magyarország országaiba, amelyeknek germanizálása megállott vagy aláhanyatlott és meg vagyunk győződve, hogy e gyarmatosító munka révén nyilvánvalóvá lesznek a német jellem legjobb sajátosságai és javára fognak válni a nagy Germániának, amely az Ems torkolatától a Vöröstoronyi-szorosig ér.

Ez a germanizálás most nehezebb; főképpen nehezebb, mint addig volt, amíg a porosz politika föl nem fedezte a magyarságot, ezt a seprőt, amelytől, mint az egyszeri boszorkánymester inasa a magától, szeretne most már szabadulni. De még mindig lehetséges: lehetségesnek *kell* lennie, ha azt akarjuk, hogy a Németbirodalom lehetséges maradjon.»

A Meyer-féle nagy Lexikonnak a háború harmadik esztendejében, 1917. tavaszán, jelent meg az a pótlék-kötete, mely a világháború eseményeit tárgyalja és a háború idején beállott új viszonyokról óhajtja tájékoztatni a nagy közönséget. Ebben olvassuk, hogy a magyarországi német-

ség helyzetét nem lehet kedvezőnek mondani, mert a magyarság léptenyomon gátolja a német szellemi élet kifejtését, holott a németiség kulturális szempontból az ország legértékesebb eleme. «A külfölddel, kiváltképpen pedig a birodalmi németekkel a magyar megdöbbentő arcátlansággal el tudja hitetni, hogy minden a legszebb rendben van és senki sem esik igazságtalanság.»

Jöjjön ide az a német és járjavéig például a budapesti belvárosi könyvkereskedők kirakatait. Német könyv német könyv mellett, a magyar a sutba dobva. Gratuláljon a magyar könyvkereskedőknek a német szellemi élet fejlesztésében kifejtett buzgalmukért s azután forduljon egyet és látogasson el a budapesti németbirodalmi iskolába, hogy meggyőződést szerezzen, hogyan gondoskodnak a magyarok nyelvük tanításáról az ország fővárosában. És szerezzen ehhez hasonló tapasztalatokat garmadával. Ez a mi «megdöbbentő arcátlanságuk.»

«Hogy az alldeutsch agitációnak mily egyetemes hatása van, mutatja az a körülmény, hogy a német irodalomnak és tudománynak az a korszakos nagy munkája, amely leginkább van elterjedve «so weit die deutsche Zunge klinget,» az a mű, amelyről kiadója büszkén állítja, hogy mint a «német szorgalomnak elévülhetetlen monumentuma» egyetlen egy német házból sem hiányzik, hogy ez a mű, a Meyer-féle nagy Konversationslexikon is akként tárgyalja a magyar dolgokat, mintha az Alldeutscher Verbandnak egy expozitúrája volna, mintha a magyarok a németeknek született ellenségei lennének, mintha nem kellene tekintettel lennie arra a nagy kölcsönhatásra, amelyet éppen a német kultúra Magyarországra gyakorol, és mintha teljesen figyelmen kívül lehetne hagyni azt is, hogy maga ez a mű Magyarországon is igen nagy elterjedtségnek és igen nagy megbecsülésnek örvend.

Hiszen lexikont kellene csinálni a lexikonból, ha fel akarnók sorolni mindazokat a címekeket, amelyekben történelmi, nyelvi és mindennemű kulturális vonatkozásban eltüntetni és elhomályosítani törekszik jóformán mindent, ami magyar. Hiszen nomenklaturáját kellene adni jóformán az ebben a lexikonban felvett összes magyaroknak, hogy kimutassuk, mennyire törekszik minden egyes névnél annak a megállapítására, hogy az illető jeles férfiú, akit ebből a lexikonból kihagyni mégsem lehetett -- német eredetű, vagy mennyire állott német behatás alatt, vagy hogy neve horribile dictu meg van magyarosítva. Talán elég lesz, ha ezt a néhány sort közöljük a magyar irodalomról szóló cikkéből, hogy az egész mű fel fogását visszatükröztessük :

«Csak a 18. század utolsó harmadában keletkezik voltaképpen magyar nyelvű irodalom, amelyet jogosan a magyarországi irodalom elnevezés illet meg, mert Magyarország minden nemzete kiválóan közreműködik benne és legkiválóbban talán a nem-magyarok; így mindenek fölött a szlávok, akik legelőször alakították irodalmi nyelvvé a magyar nyelvet és Zrínyi (Zrinski) Miklós, Petőfi (Petrovics) és számos más író személyében legjelebb művelőivel ajándékozták meg; mellettük pedig a németek és legújab-

ban a zsidók. Ellenben a népdal lényegében magyar eredetű, noha a dalmak német, szláv és cigány eredetűek.»

Minapában jelent meg Németországban az a nagyszabású díszmű, mely hatezer illusztráció kíséretében, ragyogó kiállításal és kittinő nevű német írók közreműködésével ismerteti Ausztriát és Magyarországot. Ebbe az előkelő vállalatba az egyik történet-tanulmány szerzője «Deutsche Staatsgründungen in Ungarn» címmel adta közre germanizáló fejtegetéseit, melyeknek tanulsága, a németek számára, a következő:

«Ha Magyarországon a németek — a magyarságnak a hegemoniára való törekvése ellenében — egyszer csak egyhangúlag odakiáltanák a megálljt, ez (tekintve a német erőt) teljesen elegendő volna arra, hogy a megállás csakugyan be is következzenek... Amit a németek alapítottak (értsd: a magyar államot és kultúrát), azt újra át is alakíthatják. *Ez a németek feladata a jövőben.*»

Könyve második részét a mi védekezésünk és jövő teendőink megvitatására fordítja a szerző. Javaslati nagy tapasztalatok és érett megfontolás eredményei. Hisszük, hogy akad magyar államférfi, aki ezeket a tanácsokat, rövid úton megvalósítja és tüzzel-vassal keresztülhajtja.

PINTÉR JENŐ.

Petőfi Sándor összes költeményei. Új népies és ifjúsági teljes kiadás, egy kötetben. A szöveget ellenőrizte és bevezetéssel ellátta *Kardos Albert* A költő arcképével. Második kiadás. Debrecen. 1916. XXVII., 786. l. Hegedüs és Sándor kiadása. Ára kötve 5 korona.

Kétségtelenül örvendetes jelenség, hogy végre-valahára vidéki kiadóink is rászánták magukat klasszikusaink népszerűsítésére. Hamarosan rá fognak jönni, hogy ez üzleti szempontból se éppen haszontalan kísérlet. Bizonyosága ennek különben a jelen kötet is, mely a legnagyobb magyar lírikus összes költeményeit éppen a világháború folyamán nyújtja második kiadásban. Ami berendezését illeti, ez a szokásos beosztást követi. Elöl vannak az elbeszélő költemények, utánuk következnek időrendben csoportosítva «Kisebb költemények» főcímmel Petőfi többi versei. A függelék ugyanilyen egymástutánban a «Zsengék»-et, — a költő által gyűjteményeiből kihagyott és a nem hiteles szövegű darabokat, végül a töredékeket közli. A kötet végén a költemények címe és kezdő sora szerint készült betűrendes tartalom-mutató segíti elő a tájékozódást. A kiadás — a verses darabokat tekintve — teljesebb, mint a Havas-féle, mert sajtó alá rendezője, nagyon helyesen a legújabban felfedezett költeményeket is fölvette s így az előszó joggal hirdeti, hogy «ennél több egyetlen gyűjteményben sem található.» A kötet elején Petőfi élete és költészete címen *Kardos Albert* világos és megbízható fejtegetése foglalja össze a nagy költő pályájára és jelentőségére vonatkozó legszükségesebb tudnivalókat.

V. M.

Berzeviczy István: Tanulmányok és karcolatok. Sajtó alá rendezték *Deák Gyula* és *Fülöp Árpád* a Gyöngyösi Irodalmi Társaság tagjai. Ung-

Irodalomtörténet.

7

vár. 1916. 160 l. Székely és Illés kiadása. (Megszerezhető Ungvárt Balázs Soma könyvkereskedésében.) Ára 3 kor.

E könyv szerzője valahogy középállást foglal el a hivatásos írók és a művelt olvasók között. Utóbbiaktól főképp abban különbözik, hogy nem elégszik meg a jelenségek egyszerű megfigyelésével, hanem a művelődés ügye iránti nemes lelkesedésből hangot próbál adni a reá tett hatásnak. Kísérleteiben — dicséretére legyen mondva — bizonyos önkritikával jár el s így többnyire ment marad azoktól a hibáktól, melyektől a műkedvelő tollforgatók oly nehezen tudnak szabadulni. Munkája — melyhez Berczik Árpád írt előszót — tartalmát tekintve, három részre oszlik. Az első: az irodalom és művészet körébe tartozó alkalmi felolvasások gyűjteménye; a második Nehéz problémák és Faji szempontok a nevelésben címen társadalmi kérdések fejtegetését nyújtja; míg a harmadik részben Igaz történetek a vármegye multjából felírással adomaszerű visszaemlékezéseket és tárcaszerű elmefuttatásokat kapunk. E nem nagyigényű cikkek közül olvasóinkat különösebben az első csoportbeliek érdekelhetik, melyekben Berczik Árpádról, Bárd Miklósról, Fülöp Áron Csaba c. elbeszélő költeményéről, Erdélyi Jánosról, Fülöp Árpádnak A magyar c. eposzrészletéről és egyéb kisebb-nagyobb jelentőségű irodalmi és művészeti mozzanatról mond el egyet-mást egyszerű, keresetlen formában a szerző. Az emberi lélekre hatás eszközei és a Még egyszer a modernekről című dolgozatok eredetileg Irodalmi tanulmány címen egy egészet alkotva jelentek meg a Gyöngyösi Irodalmi Társaság 1909—1912. (II.) Évkönyvében, míg a Nemzeti egyéniség az irodalomban c. fejtegetés előbb a jelzett Társaság 1912—1915. évi működéséről szóló Évkönyvek harmadik kötetében jelent meg s annak idején röviden ismertették is. (L. folyóiratunk: 1916. évf. 385. l.) Az Arany János nagykőrösi szobrának leleplezése alkalmából írt kis cikk szerint a nevezett szép emléket Bárd Miklósné buzgólkodására állították a nagy költő tisztelői.

B. Gy.

Balogh Ferenc: A debreczeni református kollégium története. Adattári rendszerben. Azaz a kollégium adattára a református konvent és egyetemes tanügyi bizottság által előírt pontozatok keretében. Debreczen, 1915. (A címlap szerint: 1904.) 782 l. Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdája.

Debreczen városa az utóbbi évtizedben határozott kulturális föllendülést mutat. Iskolaügyének fejlődése, a Csokonai-kör élénk működése, az egyre-másra megjelenő figyelemre érdemes kiadványok kétségtelen jelei ennek. Itt jelent meg — hogy csak egy pár könyvcímet említsünk — 1909-ben Kardos Albert bevezetésével Petőfi összes költeményeinek első teljes vidéki kiadása (azóta másodszer is 1916-ban); e város bőkezűségéből látott napvilágot 1912-ben Csűrös Ferenc derék munkája, a legrégebb magyar nyomda multjáról. (A debreczeni városi nyomda története. 1561—1911. Debreczen, 504 l. Ismertetését l. folyóiratunk: 1912. évf. 74. l.); itt adta ki 1913-ban Kardos Albert a tőle szerkesztett Magyar irodalomtörténeti

életrajzok*-at két kötetben, elsősorban az ifjúságnak szánva, de egyben tudományszakunk népszerűsítésének gondolatától is vezetetve.

Egyebekről nem szólva, a címben írt mű is a művelődésünk ügye iránti meleg érdeklődés gyümölcse. A magyarországi ref. egyház egyetemes tanügyi bizottságának kezdeményezésére s a tiszántúli ref. egyházkerület határozatából készült ugyan, de hogy az óriási adathalmaz a nagymultú főiskola értékes történetévé kerekedett, az már az elhunyt kiváló szerzőnek és munkája tudós folytatójának, S. Szabó Józsefnek érdeme. A csupán kétszáz példányban megjelent kötet elsősorban adattári jellegű, de az anyag csoportosítása és feldolgozása oly módszerrel történt, hogy belőle nem csupán az intézet külső történetéről, hanem közművelődésünkkel kapcsolatos számtalan vonatkozásáról is bő és alapos tájékozást nyújt. Így a jelesebb tanárok életéről, meg munkásságáról adott részletes biográfiai és könyvészeti egybeállítás például még irodalomtörténeti okulással is jár. A könyv használhatóságát a tartalomjegyzéken kívül betűrendes név- és tárgymutató segíti elő. Akik tudják, hogy a debreceni kollégiumot mennyi szál fűzi szellemi életünk multjához, bizonyára nem tagadják meg az elismerést az illetékes ref. egyházkerulettől azért az áldozatkészségért, mellyel e munka megjelenését lehetővé tette.

BAROS GYULA.

Schwarz Hajnalka: Abonyi Lajos. (1833—1898.) Élete és irodalmi munkássága. Budapest, 1917. May J., 83 l. Bölcsészettudományi értekezés.

Nagy örömmel látjuk, hogy a tudományos vizsgálat hovatovább több gondot fordít a XIX. század második felének irodalmára. Valóban, ezen a téren sok a tennivalónk. Míg a részletkutatásokat el nem végezzük, hűséges és megnyugtató összefoglaló műre való vágyódásunk haszontalan sopánkodássá hitványodik.

Schwarz H. Abonyi Lajosra buzgó tanulmányon alapuló értekezés. Győre János dolgozatának hiányait mélyebben látjuk, mintsem ne tartanók megokoltnak Schwarz H. vállalkozását. Gondos figyelemmel rajzolja Abonyi életét. Ifjúkoráról, irodalmi összeköttetéseiről, házasságáról, terveiről, elhunytáról lelkiismeretes képet rajzol. Felhasználja az összes forrásokat, még a rejtettebbeket is, hogy hű életrajzot nyújtson.

Tanulságosan fejtegeti, hogy Abonyi boldog enyhülést talált a természetben; lelke naivságát egész életén át megőrizte; szívjóságának regényei s novellái is hűséges tükröi; állatszeretete magyarázza kitünő állatmegfigyeléseit; különben egyik legjelesebb írói tulajdonsága a szemléletesség; megkapó még falu- és népszertete is.

Beható fejezetet szentel a regényeknek. Kiélezi, hogy Abonyiban hiányzott az érzék a helyes kompozíció iránt. Találó az a megállapítása, hogy Abonyi regényeinek egyes részei önálló elbeszélésekül is megállhatnának, így az «Észak csillagá»-ban is. Észreveszi, hogy «Az utolsó kurucvilág»-ban a hiszékeny magyarság tragikumát festi. Rámutat szerkezeti fogyatékoságára s mint «Észak csillagá»-ban, itt is élesen megfigyeli a Jókai-hatást. A kor művészi ecsetelését, «Észak csillagá»-nak krónikás

modorával szemben, kifogástalannak mondja. Nagy haladást lát a jellemrajzban is: méltatja a regény erősen egyénített alakjait. «A mi nótáink»-ról úgy ítél, hogy nem annyira regény, mint a magyar élet eleven, gazdag rajza. A «Kenyér és becsület»-ben a mű egysége szempontjából, az epizódok mérsékelt és óvatos alkalmazásában haladást tapasztal. «Magduska örökségé»-ben főmozzanatul a magyar paraszt tántoríthatatlan becsületességének rajzát jelöli meg. Tévesnek bélyegzi azt a felfogást, hogy «A pénzes molnár románcá»-t népballada nyomán írta, «sőt bizonyos, hogy Tompától vette.» Ügyesen elemzi Abonyi regényeinek romantikus sajátosságait is.

Elevenen utal arra, hogy Abonyi az idegen, csapongó, iszaniós talajú elbeszélések után a népelet éles megfigyelésére valló elbeszéléseket írt. A legművészibbeket «A fonó krónikájá»-ban találja. Kivált «A sári bíró leányá»-nak s «A paraszt-dramá»-nak jeles taglalását emelem ki. Meggyőzően fejtegeti, hogy Abonyi elbeszéléseiben a népelet egyes mozzanatainak ethnografiai forrás-értékű, kitűnő feldolgozásaira találunk. Megfigyeli, hogy novelláiban a népet Abonyi nem robotos vesződéseiben rajzolja, hanem derűs, lakodalmas vígságában.

Sch. H. értekezésének legszembeötlőbb sajátása a finom ízlésre valló s biztos ítélőerőről tanuskodó értékelő tehetség. Szilárdveretű vonásokban tudja meghatározni Abonyi írói sajátosságait. Az olyan megfigyelések, hogy Abonyi akkor tud jól jellemezni, ha valóban élő alak után indul vagy annak fürkészése, hogyan jutott el «Észak csillaga» tárgyához, arra való értékes utalása, hogy novelláiban Abonyi szereti a megtérő bűnöst, igaz s mély fejtegetések. Jól kinyomozza az irodalmi kapcsolatokat is, így «A mi nótáink», s Vörösmarty «Kincskeresők» c. drámája, «A sári bíró leánya» meg egy népballadánk, «A pénzes molnár románcá» és Tompa egyik költeménye között. Stílusa nemcsak könnyed, hanem vonzó, meleg, nem egyszer lendületes. A dolgozatnak csupán egy-két fogyatkozása van.

Nem öleli fel Abonyi egész munkásságát. Népszínműveiről [l. Előszavát!] másik értekezésben akar majd beszámolni. Ha bízunk is a szép szóban, mégis úgy érezzük, hogy e mellőzés miatt a dolgozat más alakjában Abonyi irodalmi pályájának egységes képe csorbát szenved. Sajnálatos az is, hogy míg egyes műveket bőségesen tárgyal, mások («Az egyetem pallosa», «Magduska örökség», «Az özvegy tehénkéje») méltatását nagyon rövidre fogja. Behatóbb fejtegetést érdemelt volna Abonyi stílusa is. A dolgozat megépítése elég szilárd, de az utolsó oldalakon a szerkezeti biztosság meglazul, az egyes részeket ehelyütt már kissé szakadékony szálak fűzik össze. A dolgozat e néhány kifogás ellenére sikerültnek mondható.

ELEK OSZKÁR.

Új füzetek és könyvek. *Vér Mátyás: Anyék.* Regény. Budapest. 1917. 276 l. Dick-kiadás. Ára 3 kor.

Krudly Gyula: Pest, 1916. Békéscsaba. 1917. 181 l. Tevan-kiadás. Ára 3 kor.

Emőd Tamás: Ferenc Jóska ládájából. Kis darabok, jelenetek, katonadolgok, dalok. Budapest. 1917. 159 l. Dick-kiadás. Ára 3 kor. 60 f.

Twain Mark: Humoreszkek. Ford. Nemes Jenő. Budapest. 1917. 79 l. Galántai-bizomány. Ára 2 kor.

Kabos Ede: A királyné. Budapest. 1917. 168 l. Légrády-kiadás. Ára 4 korona.

Zsoldos László: A kacsorrú leány. Budapest. 1917. 208 l. Légrády-kiadás. Ára 3 kor.

Dézi Lajos: A tipcsei-kodex és kiadatlan versei. Budapest. 1917. 39 l. Ráth-bizomány. Ára 1 kor.

Dumas Sándor: A fekete tulipán. Ford. Hevesi Sándor. Budapest. 1917. 333 l. Athenaeum-kiadás. Ára 3 kor.

Szomory Emil: Egy 13-as jászkun huszár és egyéb háborús regények. Budapest. 1917. 141 l. Athenaeum-kiadás. Ára 3 kor.

Kaczér Illés: A király aludni akar. Budapest. 1917. 162 l. Népszababizomány. Ára 4 kor.

Góth Sándor és Pásztor Árpád: Vengerkák. Színmű 3 képben. A Vengerkák című regényből. Budapest. 1917. 147 l. Dick-kiadás. Ára 3 kor.

Brázay Emil: A fenomén. Játék 3 felv. Budapest. 1917. 67 l. Rényi-bizomány. Ára 2 kor.

Hungaricus: A szenvedő ember. 2. kiad. Budapest. 1916. Rényi-bizomány. Ára 3 kor.

Ágoston Péter: A zsidók útjai. Nagyvárad. 1917. 323 l. A nagyváradai társadalomtud. társ. kiadása. Ára 5 kor.

Kant-breviárium. Kant világnézete és életfelfogása. A művelt ember számára Kant irataiból összeállította Gross Felix. Ford. Polgár Gyula. 2. kiad. Budapest. 1917. 168 l. Franklin-kiadás. Ára 2 kor. 40 f.

Hal ide Edib Hanum: Az új Turán. Egy török nő végzete. Ford. Silberfeld Jakab. Budapest. 1917. 106 l. Franklin-kiadás. Ára 90 f. (Olcsoó Könyvtár 1848—50. sz.)

Takács Edith költeményei. Haranghy Jenő rajzaival. Debrecen. 1916. 163 l. Csáthy-kiadás. Ára 6 kor.

Fehér Krisztin: Akik megtalálták egymást. Regény. Budapest. 1917. 162 l. Légrády-kiadás. Ára 1 kor. 60 f.

Móricz Zsigmond: Karak szultán. (A címlap Haranghy Jenő rajza.) Budapest. 1917. 83 l. Nyugat-kiadás. Ára 1 kor. 80 f.

Tóth Árpád: Lomha gályán. Versek, Budapest. 1917. 96 l. Nyugat-kiadás. Ára 3 kor.

Árki József: A rajongó. Regény. Budapest. 1917. 312 l. Rényi-bizomány. Ára 6 kor.

Biró Lajos: Lilla. A borítékot Pogány Móric rajzolta. Budapest. 1917. 174 l. Singer és Wolfner-kiadás. Ára 4 kor.

Surányi Miklós: A trianoni páva. A borítékot Haranghy Jenő rajzolta. Budapest. 1917. 174 l. Singer és Wolfner-kiadás. Ára 4 kor.

Szederkényi Anna: Lángok-tüzek. Regény. Budapest. 1917. 208 l. Singer és Wolfner-kiadás. Ára 4 kor. 50 f.

Antal Sándor: A magyar zsidóság jövődjéje. Felelet Ágoston Péternek. Nagyvárad. 1917. 48 l. A szerző kiadása. Ára 2 kor.

Huzella Ödön: A csend. Versek a nagy esztendőből. Nagyvárad. 1917. 100 l. (Sonnenfeld-nyomda. A szerző kiadása.

Szép Ernő: A jászminohi illata. Békéscsaba. 1917. 206 l. Tevan-kiadás. Ára 5 kor.

Karinthy Frigyes: Így láttátok ti! A háborús irodalom karrikaturája. Budapest. 1917. 212 l. Dick-kiadás. Ára 3 kor.

Kadosa József: Gyönyör. Gul szerelme. Színjáték. Budapest. 1917. 74 l. Galántai-kiadás. Ára 1 kor. 60 f.

Voith György: Don Juan. Regény. Debrecen. 1917. 109 l. Hegedüs és Sándor-kiadása. Ára 3 kor.

Sebestyén Jenő: Nietzsche és a háború. Etikái tanulmány. Budapest. 1917. 111 l. Kókai-bizomány. Ára 3 kor.

Kálnoki Izidor: Az áldottlelkű Márta asszony. Regény. Budapest. 1917. 215 l. Lógrády-kiadás. Ára 4 kor.

Dutka Ákos: Ismerlek Caesar. (Versek.) Nagyvárad. 1917. 64 l. (Budapest. Singer és Wolfner-bizomány.) Ára 3 kor.

Croker B. M.: A falu szépe. Ford. Kéméndyné Novelly Róza. 1—3 k. Budapest. 1917. Singer és Wolfner-kiadás. Ára 4 kor.

Szemere György: Két világ. Regény. Budapest. 1917. 374 l. Athenæum-Könyvtár. Ára 3 kor.

Ammianus Marcellinus reánk maradt történeti könyvei. Ford. Pirchala Imre. I k. Budapest. 1917. XL. VIII., 456 l. Akadémiai kiadás. Ára 10 kor.

Lakatos László: Két regény. Budapest. 1917. 248 l. Franklin-kiadás. Ára 5 kor.

Várdi Antal: Elmult időkől. Cikkok és rajzok. Budapest. 1917. 291 l. Franklin-kiadás. (Olcso Könyvtár 1856—63. sz.) Ára 2 kor. 40 f.

Balázs Béla: Játékok. Gróf Bánffy Miklós és Berény Róbert rajzaival. Gyoma. 1907. 59 l. Kner-kiadás. Ára 4 kor.

Petőfi Sándor összes költeményei. Új népies és ifjusági teljes kiadás egy kötetben. A szöveget ellenőrizte és bev. ell. Kardos Albert. A költő arcképével. 2 kiad. Debrecen. 1917. XXVII. 786 l. Hegedüs és Sándor-kiadása. Ára kötve 5 kor.

Pruzsinszky Pál: Farkas József emlékezete. Budapest. 1917. 111 l. Kókai L. bizománya. Ára 4 kor.

Szász Zoltán: Kedves mester! Színmű 3 felv. Budapest. 1917. 122 l. Légrády-kiadás. Ára 3 kor.

Kaffka Margit: Hangyaboly. Regény. Budapest. 1917. 130 l. Nyugat-kiadás. Ára 2 kor. 50 f.

Schöpplin Aladár: Magyar írók. Irodalmi arcképek és tollrajzok. Budapest. 1917. 256 l. Nyugat-kiadás. Ára 4 kor.

Andor József: A tanítónő. Budapest. 1917. 333 l. Élet-kiadás. Ára 5 kor.

Mikszáth Kálmán: Anekdoták. 1—2 k. Budapest. 1917. 232, 192 l. Révai-kiadás. Ára 6 kor.

Tömörkény István: Egyszerű emberek. Budapest. 1917. 297 l. Élet-kiadás. Ára 5 kor.

Szitt: Pesti szerelem. Regény. Zórád Géza rajzaival. Budapest. 1917. 107 l. Schenk-kiadás. Ára 2 kor. 50 fill.

Móricz Zsigmond: Vidéki hírek és más elbeszélések. Budapest. 1917. 203 l. Táltos-kiadás. Ára 4 kor. 50 fill.

Rodenbach George: Holt Brügge. Regény. Ford. Lakatos Lászlóné. Békéscsaba. 1917. 82 l. Tevan-kiadás. Ára 80 fill.

Petőfi Sándor: A hóhér kötele. Regény. Békéscsaba. 1917. 124 l. Tevan-kiadás. Ára 1 kor.

Hegedüs Sándor ifj.: Az arany nap hazája. Budapest. 1917. 143 l. Singer és Wolfner-kiadás. Ára 3 kor.

Szigethy István: Ex libris. Rajzos könyv. Karinthy Frigyes előszavával. Kolozsvár. A szerző kiadása. Ára 3 kor.

Szilágyi Géza: Az ördög nyája. Elbeszélések. Budapest. 1917. 174 l. Athenaeum-kiadás. Ára 3 kor. 60 fill.

Barta Lajos: Czinzeri és Czinzera. Budapest. 1917. 215 l. Légrády-kiadás. Ára 3 kor.

Nagy Endre: Erdély fia. Budapest. 1917. 213. l. Légrády-kiadás. Ára 3 kor.

Garda József: Valaki játszik velük. Dráma 3 felv. Budapest, 1917. 92 l. A «Ma» kiadása. Ára 2 kor.

Antal Sándor: A csudálatos szemű katona. A könyvdísz Mikes Ödöntől való. Nagyvárad. 1917. 246 l. (Budapest Politzor-bizomány) Ára 4 kor.

Balla Ignác: Az 5 keze. Regény. Budapest. 1917. 175 l. Singer és Wolfner-kiadás. Ára 4 kor.

Gere Zsigmond: A 76-os baka meg a nagy háború. Budapest. 1917. 128 l. Singer és Wolfner-bizomány. Ára 3 kor.

Faludi Antal: Szatirikus önéletrajz. Budapest. 1917. 26 l. A szerző kiadása. Ára 50 fill.

Mariay Ödön: Aranyszáju Zongh. Novellák. Budapest. 1917. 188 l. Táltos-kiadás. Ára 4 kor. 50 f.

Forbeger Béla: 500 napig a svármániában. Igló. 1917. 170 l. A Szepesti Lapok nyomdája. Ára 4 kor.

Návay Aladár: Magyarország a jövőben. Budapest. 1917. 183 l. Várnay-kiadás. Ára 4 kor.

Tolnai Vilmos: Szómutató Lehr Albert Arany-magyarázataihoz. Budapest. 1917. 57 l. Franklin-kiadás. Ára 2 kor.

Vándor Iván: Balassa Bálint szerelmei. A címlapot Bálint János, a könyvdíszeket Kónya Sándor rajzolta. Budapest. 1917. 134 l. Athenaeum-kiadás. Ára 3 kor.

Arany Dénes: Parókiáról a lövészárokba. Eszék. 1917. 144 l. (Hegedüs és Sándor bizománya. Debrecen.) Ára 3 kor.

- Teleki Pál gróf: A földrajzi gondolat fejlődése. Essay. Budapest. 1917. 231 l. Kilián F. bizománya. Ára 5 kor.*
- Zemplén Tivadar: A sphinx jelentése és szerepe a görög művészetben. Pápa. 1917. 44 l. Kis T. bizománya. Ára 2 kor.*
- Szeremley Barna: Drummond és a drummondizmus. Tallózás a «természet és a szellem» világhatárán; úgyszintén az élő kereszténység körül. Kisujszállás. 1917. 54 l. (Budapest. Kókai L. bizománya.)*
- Glyn Elinor: Evangelíne vallomásai. Regény. Budapest. 1917. 207 l. Légrády-kiadás. Ára 2 kor. 50 fill.*
- Lázár István: A fekete grófné. Regény. Budapest. 1917. 164 l. Légrády-kiadás. Ára 4 kor.*
- Ilosvay Lajos: Lengyel Béla emlékezete. Arcképpel. Budapest. 1917. 29 l. Akadémiai kiadás. Ára 1 kor.*
- Cséry Lajos: Honalapítás. Budapest. 1917. 81 l. Pfeifer F. bizománya. Ára 2 kor.*
- Loosz István: Bartók Lajos. (Különlenyomat az Irodalomtörténet 1917. évi 1—6. füzetéből.) Budapest. 1917. 52 l. Franklin-nyomda. (Kapható a szerzőnél Szabadkán.)*
- Benda Jenő: Circe. Regény. Második kiadás. 3—5 ezer. Budapest. 1917. 190 l. Légrády-kiadás. Ára 4 kor.*
- Zoltvány Irén: Arany János emlékezete: Budapest, 1917. 30 l. Stephaneum-nyomda. Különlenyomat, A Szent-István-Akadémia Értesítője 1917. évf. 2. számából. Ismertetését l. Irodalomtörténet 1917. évf. 513. l.*
- Császár Elemér: Arany János. Budapest, 1917, 15 l. (Franklin-nyomda.) Ünnepi előadás a M. Kir. Tanárképzőintézeti Gyakorló-Főgimnáziumban 1917 márc. 4-én megtartott Arany-ünnepély alkalmából. [E tanulmány előzőleg a Magyar Figyelő 1917. évf. 5. sz.-ban jelent meg. Ismertetését l. folyóiratunk: 1917. évf. 443. l.]*